

Národne pesni koroških Slovencev.

Zbral in na svetlo dal prof. J. Scheinigg. Tiskala in založila Kleinmayr & Bamberg. V Ljubljani 1889. VII + 463 strani. Cena 1 glđ. 70 kr.

I.

Sedaj, ko je že več časa zavladała prava poetična suša na leposlovnem polji slovenskem mora vsakega tembolj razveseliti tako obsežna in kritično urejena zbirka čiste, nepokvarjene narodne poezije, kakor še zdaj teče v močnih potokih in bistrih studencih med že na pol pozabljenimi koroškimi Slovenci. In ravno zato je navedena zbirka tem večjega kulturno-zgodovinskega pomena, ker je glasno govoreč »poglav iz Korotana, da koroški Slovenci še živé, vsaj v pesnih.« Národna pesen je najvernejši izraz národovega mišljenja in čutenja in dokler bodo južni Korošci med seboj slovenski prepevali, smatrati jih bo moral vsak trezno misleči opazovalec za prave Slovence, in tudi ako bodo svetom še bolj nemški občevali, kot sedaj.

Čuditi se moramo, da slovensko národno petje živi še v takih krajih, ki so že na pol ponemčeni, n. pr. v ožji okolici *celovški*, ali pa ob *Vrbskem jezeru*. *Žrelec* (Ebenthal) je n. pr. le tri četrti ure od Celovca oddaljen in vendar nahajamo v Scheiniggovi zbirki 71 národnih pesnij iz tega kraja. Tudi najbolj izpostavljeni velikovski okraj je zastopan po národnih pesnih iz *Tinj* (Tainach) in še celó iz *Timenice*, *Otmanj* (Ottmanach) in *Djekš* (Diex), torej iz krajev, ki ležé ob najsevernejši slovenski meji blizu Visoke Ostrovice, je mnogo pesnij v naši zbirki.

Sicer je pa izmed resnejših pesnij največ nabranih v *Ziljski dolini*, kjer je okoli 19.000 Slovencev svoje šege, običaje in noše ohranilo skoro nepopačene do najnovejših časov. Istotako so Ziljani vedno radi popevali in Stanko Vraz je pisal ob svojem času, »da se, kolikor on vé in zna, največ prepeva na Zili.« Za Ziljani pridejo *Rožani* v ožjem pomenu (čez 10.000 duš), t. j. prebivalci »Zvrhnjega (gorenjega) Roža«, kateri so med koroškimi Slovenci na glasu, da »Rožan je pevec rojān.« Iz te doline je največ pesnij zapisanih v *Podgorjanih* (Nemci pravijo temu kraju »Maria Elend«!) in v *Št. Jakobu* z bližnjimi *Lešami*, čeravno so tudi *Sveče* in še nekatere druge vasi precej dobro zastopane.

Drobnejših pesnij je nabral g. prof. Scheinigg največ v svoji domačiji v *Borovljah* in bližnjih vaséh spodnjega Roža, kakor v *Medbrönnicalh* (Unterferlach), v *Kožentavri*, pri *Št. Lenartu*, na *Glinjah*, v *Šmarjeti* itd. Vender pa je iz vse zbirke spoznati, da se národna pesen slovenska še najbolj goji po nizkem, precej ravnem gorovji *Zadnice* (Sattnitz) med *Verbskim jezerom* in med *Dravo*. S teh ploskastih hrbtov in položenih obronkov nahajamo nadprimerno veliko število národnih pesni v Scheiniggovi zbirki, zlasti pa so nenavadno dobro zastopani kraji: *Podkernos* (Gurnitz), *Radišče* (Radsberg), že omenjeni *Žrelec*, *Višpolje* (Maria Rain), *Kotmaravas* (Köttmannsdorf), *Hodišče* (Keutschach), *Bilčaves* (Ludmannsdorf) in *Škofiče* (Schiefling).

Najmenj národnih pesnij se čuje po *Podjunskem* (Jaunthal), kjer stanuje okoli 50.000 Slovencev v nepretrganih seliščih. Po mnenji g. zbiratelja provzrokuje to čudno prikazen značaj podjunskega govora, koji ne ugaja petju takó, kakor ziljsko in rožansko narečje. Vender jih je v zbirki še precej iz *Št. Mihela*, *Klobasnice* in *Železne Kaplje*. — Tudi oddaljena in po nemškem *Trbiži* ločena *Kanalska dolina* ni v zbirki posebno dobro zastopana, ker nahajamo v nji le nekoliko pesnij iz *Žabnice*, *Lipalje vasi* in iz *Ukev*.

Nasproti pa je štirivrstičnica zelo razširjena po vsem slovenskem delu Koroške. Zlasti pa se kaže, da imajo celovška okolica, *Zadnica* in *Borovlje* najbogatejši zaklad takih pesenc. »One so jasen dokaz nemškega vpliva, kajti poskočnice so pristna last južnonemškega, zlasti bavarskega plemena.«

Tako vidimo, da se slovenska pesen tudi ob najskrajnejši jezikovni meji, deloma po že na pol ponemčenih krajih še vedno krepko razlega in neprenehoma koroške Slovence njih národnosti spominja. Kdo bi mogel tukaj čisto-kulturni pomen národnega pesništva tajiti? — Dà, upati smemo celó, da se Scheiniggova zbirka celó med priproste slovenske Korošce razširi, da v njih probudi národno čutenje in oživi njih národno samozavest, ter da se bodo ob nji tako ogrevali in unemali, kakor n. pr. dalmatinski Hrvat o Kačičevi »Pesmarici«. Da bi se pa ta namen tem lože dosegel, bilo bi dobro, ko bi n. pr. »Družba sv. Mohorja« izdala krajšo in cenejšo pesmarico za koroške Slovence, v katero naj bi se sprejele le najlepše pesni iz Scheiniggove zbirke, zlasti pa junáške pesni.

Zbirka koroških pesnij nam je podala nov dokaz, da Slovenci v Gorotanu niso posebna veja slovenskega národa, kakor bi to koroški Nemci radi svetu dopovedali, nego da se niti jezikovno, niti národnostno od drugih Slovencev prav nič ne ločijo. V vsi govorici ko-

roških Slovencev je namreč ni oblike, ki bi se ne dala iz slovenske slovnice pretolmačiti in po nje pravilih opravičiti. In kakor ni nobene jezikovne razlike (razven dijalektične), takó nahajamo tudi po koroških národnih pesnih ravno tiste misli in tiste motive, kakor pri národnih pesnih ostalih Slovencev. Nekatere národne pesni so se na Koroškem ohranile še celó boljše in prvotnejše, nego drugod po Slovenskem. In to je zeló važno, ker se bode dala marsikatera sedaj že popačena národna pesen rekonstruirati, t. j. po primerjanji različnih tekstov in inačic (verzij) spraviti v prvotno, blaglasnejšo obliko.

Razven v formalnem oziru je Scheiniggova zbirka še posebne važnosti tudi v jezikoslovnem in sicer prvič, ker nam podaje neke posebnosti koroškega narečja, drugič pa, ker se iz nje jasno vidi, kakó je germanizacija med Slovenci napredovala in si tudi v domači govorici pridobivala vedno širših tal. Opazuje se namreč prav lahko, kakó so mlajši nemški, ali po nemško zaviti izrazi starejše, slovenske izpodrivali in se sčasoma popolnoma na njih mestu udomačevali. Vender pa s tem Nemci niso dosegli ničesar družega, kakor da imajo sedaj v slovenski govorici žive priče, kakšen je bil nekdaj nemški jezik, ali bolje: kakó so Nemci pred mnogo stoletji nekatere besede izgovarjali! V podkrepljenje te trditve primerjaj naslednje vzglede:

Na str. 27. se čita od »ogla mirnastega« (mir = zid), na str. 191. od »mirnaste šiše«, povsod drugod pa le o »kamri velbani«. Na str. 397. je štalica *mirnata*, kamra pa *velbana*. Na str. 43. »pobiči v *mislth imajo*«, na str. 41. pa »si nove *rate* (Ratschläge!) skladajo.« Na str. 46. stojita nemški in slovenski izraz kar jeden poleg družega: »Ozdravim te gvišno *resen*«, kakor se je tudi po Tolminskem poprej slišalo moliti: »Bog nam daj večer leben, *večno življenje!*« Na str. 58. čita se še: »Stoji tam *vrtič* zagrajen«, takoj potem pa: »Stoji *gartlč* zagrajen«, ali pa tudi »*gárteljč*« (str. 100) in »*gártelc*« (str. 143.). Namesto *pisati* čitaš pogosto »*šribati*« in »*šribanje*« namesto *pisanje*. Na str. 206. stoji *sprejemava me*, kmalu za tem na isti strani pa »*pogljajtava me*«. V starejših pesnih imenuje deklé izvoljenca svojega: *ljuběj*, ali pa *pobič*, *pob*; v novejših pa vedno le »*šocej*, *šocile*«. Takó je tudi iz *lepa*, *lapa* nastalo »*zavber*«, iz *venčič* »*krenčič*«, iz *misliti* »*žinjati*« (sinnen), str. 234.: »*k na žinjaj*, *k na misli*« itd. Ali je *špan*, *španič* (za tovariš) in *španinja* (tovarišica) naravnost od nemškega »*Gespann*, *Gesponnsin*« vzeto, ne vém povedati.

Takih grdih in prav nepotrebnih nemčiznij je v Scheiniggovi zbirki prav mnogo, n. pr. frajman (krvnik), degnet (Degen),

pavka, prangati (v pomenu izprehajati, šetati!), fajntati, šajdati, zašribati, noter vzeti, pried holtati (očitati), hore prirasti, bodrati (fordern), unišati ali umšati (wünschen!), an gre, bök djati, cu iti, c'beč (preveč) c'počasno, c'kasno, c'pozdi, eršt, prif. gonc fajn, möglih, krahna, kaku (Kuckuck), jungfrava, krienc (krancelj), šlankl, flavzne, fopati, triebati (treiben), flajškar itd.

Zeló čudne so mešane, slovensko-nemške pesni, n. pr. na str. 18. z Zile:

»Das Díenal fs aufstónden,
Je zgóda v cérkev šva,
Hót schön Ringel gfúnden
Na zelienu trávuči.«

Ali pa na str. 226. iz celovške okolice:

»Diendle, wo hast denn dei Kamerle,
Döčva, čöj postel stoji?
Ueber zwa Stieglan must aufegeln,
Tovne na poti k ni.«

Semtertja se nahaja tudi nekaj italijanskih tujk, ker so Korošci poprej mnogo z Italijo občevali, n. pr. facanetelj, masa hudo (takó tudi na Tolminskem navadno), vorna (orna), kandela (sveča), brajda (vinograd), batalija.

Pa tudi slovenski jezikoslovec bode našel v Scheiniggovi zbirki marsikatero »sladko koreninico«, toda še več trdih orehov. Najpoprej je zanimivo zvedeti, da je na Koroškem mnogo h r v a š k i h izrazov domá, ki se drugod po Slovenskem sedaj več ne rabijo, kar dokazuje, da so morali poprej tudi nekoroškim Slovencem biti znani in da torej koroški in štajerski Nemci po krivem dolžé književno slovenščino, da se je olišpala s hrvaškim perjem. V to vrsto spadajo besede: *zec* (str. 181. in 403.), *granica* (37.) in *hranica* (167.), *kriva* (166.) v pomenu »falsch«; *vdati se*, *vdajati se* v pomenu »možiti« (oba glagolja stojita časih drug pri drugem, n. pr. str. 52. in 70); *besi biva* (193.) je ostanek aorista: *du warst gewesen*; *plakati se* (*jokati se*, str. 22.).

Čudna je končnica samostalnikov na *ěj*: *Uršěj*, *kolěj*, *moštěj*, *pilěj* (puškar), gen. *pilija*, fem. *pilenca* in še celó *Mojcöj* (*Mojca*, *Mica* str. 385, 389.), *ljuběj*, *šocěj*, *atěj*, *deděj*, *čolěj* (*čevelj*), *cizěj*, *dižěj* (215: *dež*), *snihöj* (156.), *vozěj* (tudi: *vuezjij*), *poljuběj* (*zraven*: *poljublij*, *poljublija* in *polubek*, str. 177., takó tudi: *konjij*, *konjija*). Nekateri samostalniki imajo nenavadno obliko: *pvaninčica* (*planšarica*), *purpelica* in *prapölica* (*prepelica*), *pumpava* (*kompava*), *pub* (*pob*) itd. Mnogi glagoli se drugače sprejajo: *pojati* (169.) = *peti*, *pov* (173.) = *pel*, *spev-*

ljati (174.) in spevljet (175.), trupljet (69.), odpomieniti (159.), zajuckati zraven završiti. »Dražiti (draženje)« se konstruira kot »prašati« (koga *po kom*) in spominjati se *do koga*«. »Zad priti« pomeni: nazaj (nazad) priti; pipati se = trgati se. V rabi je še splošno glagol »róditi za koga« (201.). Čudne se nam zdé dalje naslednje oblike: svitati v pomenu: svetiti; sōjem (sijem); punati, pumnati (pomniti); povōti (povedati); nati, náv (nehati, pustiti); pošlam, pošlati; stakati (točiti).

Pridevnik: *slovensk* se glasi v koroškem narečji »sovönj« (beneško »slovenj«, 3). *Gorenj* pomeni na Koroškem: »zvrhnji« (n. pr. Zvrhnji Rož, str. 233.); *boren* (ubožen) je »burn«; *dolgo* se izgovarja »dunho« (n. pr. »dunh čas« str. 249., »dunje noči« str. 223.); *zadnji* je »šlinji« (poslednji, n. pr. »šlinjōbart = zadnjikrat); »pozdi« = pozno, »prihodi« = zgodaj; *óni* se izgovarja »guvni«, in »hueni«, genetiv »huenaha« (str. 190.). Čuden je tudi genetiv »nikueherja« (223.) = nikogar. Pridevnikova končnica na *ski* se izpreminja v »šči«: nemšči, zavberšči, tako tudi »tači«, »vsači« (namesto taki, vsa i). Temu nasproti pa čitamo obliko »pomarančica (str. 46.), Rožančica« itd. Tudi pred *e* se izpreminja *k* v *č*: »čej si hodil, čej si bil?« Namesto *domōv* govore Korošci »mov« ali pa »movka« (pritiklina »ka« je po Dalmaciji sploh navadna: gorika, dolika itd.) »Tovne« pomenja: tam zunaj; »sovne«: od zunaj; »töntré«: tu notri; »tegre«: tje gor; »tosa«: tu sem; »santre«: sem noter (»santr' k' ne smiš«). Obče znano je *dro* za naš »dobro, pač, pa«. »Bal, bel, bolj« pomenja: ali, alj, olj, n. pr. »pridi bel naj« (pridi ali pa pusti). — *Sedemred* pomenja: sedemdeset.

Čisto navadno je krčenje osebnih zaimkov: ma (moja), tva (tvoja), sva (svoja), nja (njegova), mná (mene) itd. Tudi pridevniki imajo v genetivu krajšo obliko: »ana puba jes mam« (str. 174.); »da lih nōmam hvanta lepâ« (175.). Tudi glagoli so mnogokrat skrčeni, n. pr.: »ne mō« (50.) = ne morem.

V glasoslovji je težko najti stalnega pravila: *ě* je zdaj *i*, zdaj *ie* in zdaj *a*, n. pr. »žlib Drave«, *liep* in *zeló* pogosto *lap* ter še celó *lopo* (333.). Tudi navadni *e* se skoro vedno izpreminja v *a*: braz (brez), tabe (tebe), vasela (vesela), tače (teče), pače (peče), zrazati (zrezati), varjeti (verjeti), paré (peró), nati (nehati) itd. Poleg tega pa nahajamo tudi oblike *liap*, *sliap* (254.). Poleg: »rožice cvató« čitaš tudi: »so še zibeli jo« (zibali jo). Poleg *pob* je *zeló* navadno tudi *pub*, namesto: »klobučič«: »kvobčić« in celó »klobčić«. *G* se izpreminja v *j*: fije (200.) nojce (nogice). *L* se ne jotuje: luben, lubši; v tujkah tudi izpada: uštek (luštek, lušno). Nenavadna je oblika »stezda« za *steza*. Znano je, da

se *l* v *v* izpreminja: *meva*, *vočit* (ločit), vender pa čitamo pogostoma tudi: *dečla*, *gvala* (glava), *težale* (težave) itd.

Posebno svojstvo kaže koroško narečje v dvojnih, združenih negacijah, n. pr.: *nča* = nič ne; *nči* = nič ni; *nčomam* = nič nimam; *kni* = kar ni; *knoče* = nikar neče; *knema* = kar nima itd. Mnogokrat pa *n* celó izpade pred *ča* in vender ta ohrani svoj pomen: *'ča* = *n'ča* = »nič ne« ali »nič ni«. Nekaj podobnega imajo tudi Tolminci: *knemó* = kar ne morem.

Iz vzgleda »*nča*« se vidi, da se na Koroškem tudi *n* vokalično izgovarja (ravno kakor na Tolminskem in pa okoli Ljubljane). To je v izrazih *n'mavo*, *n'tak* takó očividno, da je gospod zbiratelj celó posebej (ne združeno) natisniti dal ta vokalni *n* (str. 164). Ravno takó je *n* vokalizovan tudi v besedi »*miesnc*« (166).

Kot posebni izrazi in reki se imajo smatrati: »*kraja dati*« = mesta, prostora dati (»Boš dava mi *kraja*«, 226.; »*Mavo kraja* mi daš, 228). Dekleta *peljati* (*voziti*) pomenja »z njimi plesati«, kakor na Tolminskem. »*Vahto* (*stražo*) *stati* (*čuvati*)« je nekak notranji akuzativ, kakor: »*pošto pisati*« (t. j. na pošti pisati) ali pa »*štacuno prodajati* (v štacuni prodajati)«. Čuden je izraz: »*meše se bodo rihtale* (59.)« namesto: *brale*. »*Žavbe nč ni*« (403.) pomenja: ni pomoči. — »*Vse cvenklja*« pomenja: vse poka, vse se lomi. V oknih »*šibrice cingljajo*«, t. j. šipe (stekla) rožljajo. Nahaja se pa tudi izraz »*šajbe plinkajo* (170.)«. *Svit* pomenja: svetlo jutro (228.). Lep izraz je *durice* (dverice) za »*Fensterbalken*, *Fensterläden*« in prav sposoben, da nam nadomesti neokretne »*polkna*«. ¹⁾

Omenjeno je bilo že, da je koroška govornica v marsičem podobna tolminski in pozneje bodemo videli, da so po Tolminskem skoro vse koroške národne pesni znane. Tu stoji še nekaj dokazov za to podobnost: *hrajnati* (tožiti, jadikovati) slóve na Tolminskem: »*graj-nati*«; *marnovati* (razgovarjati se) »*marnjati*«; *žledra* (165.: čenča), *žladrati* (čenčati) je na Tolminskem: »*žlevdra*, *žlevdrati*«; *sajtre* (65.) = zajutra; *čemena* = čimna (Kümmel); *čries*, *dvi leti* itd. se po obeh stranéh Predela jednako izgovarja. Tudi izpremema *v* v *b* (*dba* 67., *sbiesta* 168.) je obestranska in iz tega se vidi, da je Tolminsko narečje bliže koroškemu, nego li gorenjskemu (kakor je pokojni Št. Kocjančič trdil).

V jezikoslovnem oziru bodi končno še omenjeno, da so v Scheiniggovi zbirki pesni II. in III. oddelka, torej ogromna večina (str. 152. — 463.) v narečji in obliki, ki je v dotičnem kraji navadna. Drugi in

¹⁾ Levstik je krstil »*Fensterläden*« zeló primerno za »*oknice*«. Ured.

tretji del sta Scheiniggovo originalno delo in tu se je g. nabiratelj ravnal po vzgledu Hadrlapa in šolskega nadzornika Prešerna. Za filologe je to sicer dobro, ali škodovalo bode jedinstvu slovenske pisave. Sicer pa razlika ni velika, obstoji večinoma le v tem, da stoji *h* namesto književnega *g*, *v* namesto *l*, *a* ali *ö* namesto *e* itd.

Kar se tiče poetične oblike koroških pesnij, mora se opomniti, da imajo starejše pesni, katere so bile večinoma že poprej znane in po Majarji, Vrazu ali Janežiči zapisane, precèj gladko, poetičnim pravilom odgovarjajočo obliko. Zdi se torej, da so omenjeni nabiratelji koroške pesni sami nekoliko popravljali in njih obliko pilili. To je pri velikem številu in a č i c (varijant) gotovo dopuščeno in do neke mere tudi lahko, ako ni treba storiti družega, nego med dvema oblikama boljšo, med domačo in tujo besedo slovenski izraz izbrati. Ali so napominjani nabiratelji šli še dalje in tudi svojevoljno kaj izpremenili, to se menda ne dá več dokazati. — Kar se pa tiče novejših pesnij Scheiniggove zbirke, mora se pač priznati, da imajo večinoma zelo slabo, neumetniško obliko.

Pesni so v zbirki zelo skrbno, da še pretesnósrčno razdeljene. Da se starejše pesni delé v balade, romance, zgodovinske in obredne pesni ter legende, to je pač čisto umevno. Ali kaj je bilo treba pri ljubimskih pesnih delati takó malenkostne razločke, kakor: začetek ljubezni, sestanek, neče ga (je), značaji ljubimcev, ločitev zaradi preselitve, ples ali pri godcih, vasovanje, ljubezen se razruši itd.! Saj vsakdo vé, da se na plesu večinoma, pri vasovanji pa nič družega, nego o ljubezni govori. Vrhu tega pa so tudi stanovske pesni mnogokrat zaljubljene vsebine, n. pr.: ženiti se hoče, možá bi rada, volitev, prigovarjanje, ne dobí je (ga) itd. Pesni voznikov na str. 393.—397. so skozi in skozi zaljubljenega in vasovalnega značaja, zlasti pa »Voznik pri ljubici« in obedve »Voznik se vrača«. Tudi pesni pod naslovom »Ponočevanje« (str. 452.—454.) so dober del vasovalnega značaja. Mnenje naše je torej, da se je anatomsni nož preveč rabil.

Pri starejših pesnih je g. nabiratelj povsodi pristavil, kje so dotične pesni že natisnjene, n. pr. pri Čelakovskem (»Slowanské národnj Pjsně«, v Praze 1822—27; ponatisnjene v »Čebelici« III. 89), Ahaclji (Koroške in Štajerske pesni, Celovec 1833 in 1852), Vrazu (»Narodne pèsni ilirske«, Zagreb 1839), Kuhači (»Jugoslovanske popevke«) in v »Kresu«. Obžalovati pa moramo, da gosp. zbiratelj ni primerjal še Korytkove zbirke in »Kranjske Čebelice«, kjer bi bil našel mnogo koroških, ali vsaj njim podobnih pesnij. Pa tudi razni letniki »Glasnika« in »Novic« hra-

nijo premnogo narodnih pesnij, ki se lahko porabijo za primerjanje raznih inačic. Takó je bila n. pr. pesen »Trdosrčnica« (str. 4.) že v Vodnikovem »Spomeniku« str. 220. natisnjena (zapisal Trstenjak v celjski okolici). Številka 11. (»Ljubček pri ljubici«, znana tudi na Tolminkem) nahaja se v Korytkovi zbirki III. 80. (primeri tudi IV. 64.). »Pozni vasovalec« (str. 17.) je nekoliko natisnjen pri Korytku III. 82.—83. Pesen »Nežica se umori« (str. 24.) natisnjena je v »Čbelici« V. 67. in taka pesen se pôje tudi v Kanalu (primeri: »Ljublj. Zvon« 1883. str. 530.). Gajalo se je res, da so starši svoje otroke — časih še pred njih rojstvom — v samostan »zaobljubili« (Milkovicz, »Die Klöster in Krain«, pg. 187). Čisto jednako pesen, kakor je »Nova ljubezen« (str. 30.) ima tudi Korytko III. 71. »Zvesto deklico« (str. 58.) ima tudi »Čbelica« V. 65.; Korytko III. 50. in Vraz, str. 60.—61. Tudi znana vasovalna »Zila in Drava je vse moste pobrava« natisnjena je že pri Korytku II. 110.; ravno takó »Sem v planino ves hodil« (Korytko II. 111.) in »Kakor rinčica je krogva« (Korytko III. 66.). — In takó bi se dalo še za mnogo mnogo drugih pesnij primerov najti v dosedaj tiskanih zbirkah narodnih pesnij.

Čudim se, da naslednje pesni ne nahajam v Scheiniggovi zbirki, o kateri se mi zatrjuje, da je znana v ziljski dolini:

»Bogomiva, si še zdrava,
Al' še misliš ti na me?
Srčne bolečine imava,
Ker se ljubiva čez vse.

Miva deklica in zava,
Al' jez čutim tužno moč,
Moč, ki jo ljubezen dava,
Bogomiva, lahko noč!

O miva moja deklica,
Bolj miva kakor lunica,
Brez tebe mi živeti ni,
To kažejo solzne oči.«

(Zadnja kitica se ponavlja.)

Če presojamo »Koroške pesni« z estetičnega stališča, gotovo ne bomo mogli trditi, da se med njimi nahajajo zgolj le biseri narodnega pesništva. Kakor njih oblika ni umetniška, takó se tudi njih duh mnogokrat plazi le po tleh in le redkokdaj se mu posreči popeti se do solnčnih višav. Temu se pa ne smemo čuditi, kajti kakó bode tisoč let tlačeni narod prepeval vesele, vzvišene pesni? Koroški Slovenec je v kot potisnjen in od svetá že na pol pozabljen: kako naj bi torej on prepeval o moški veljavi, o narodnem ponosu, o pobratimstvu, o človekoljubji, o svobodi narodov in kar je še več takih idejalnih predmetov! Dà, niti domovinskih in rodoljubnih pesnij ne pozna koroški Slovenec. V potu svojega obraza živeč in boreč se za

svoj vsakdanji kruh, ne nahaja toliko časa, da bi zbral svoje misli, povzdignil svoj duh in malo okoli sebe pogledal. Tiho opravlja svoje delo, toži zraven o slabih časih in o slabem zaslužku, časih pa tudi o svojem stánu (»lani sem se omoživa, letos me že griva«).

Jedini čút, ki ga še navdušuje in ogreva (sevéda le mladino), to je čút zveste, odkritosrčne ljubezni, in ta čút nahajamo izražen v nebrojnih inačicah in razlikah. Skoraj pri vsaki priliki in v vseh slučajih koncentruje koroška pesen svojo življensko moč v ljubezni, v nje sladkosti in nje bridkosti. Poleg ljubimskih pesnij nahajamo le še nekaj s a t i r i č n i h pesnij, ki izvirajo večinoma iz kmetovske in stanovske baharije. Tu vidimo, kakó zabavlja sosed sosedu, rokodelec rokodelcu, Korošec Štajercu ali Kranjcu itd. Pozabiti pa ne smemo tudi p o b o ž n i h pesnij in reči moramo, da se pri mnogih opaža prav pobožen, krščansk duh, kakor je slovenskemu kmetu sploh svojstvo. Značajna je kitica na str. 201.:

»Liederlich, liederlich — sem se podava,
Snuči ně, dave ně — Kuisem žebrava (molila)«.

Znamenito je, da se je med koroškimi Slovenci ohranilo še toliko število o b r e d n i h pesnij, zlasti k o l e d n i c, kar dokazuje, da je bilo koledovanje nekdanj po Koroškem zeló razširjeno. Mnogo je tudi l e g e n d, kar zopet govori za pobožni čút koroških Slovencev. Očividno pa je, da mnoge med njimi niso národne, nego da so šele po trudu Slomškovem in Ahacljevem iz pesmaric prišle med národ, n. pr. »Egiptovski Jožef« (str. 140.). — Čúdit pa se moramo, da nimajo koroški Slovenci več s v a t b e n i h pesnij in da o živalskem eposu med njimi skoraj ni sledú, akoravno je ta predmet drugodi po Slovenskem zeló priljubljen.

V Scheinigovi zbirki se nahaja sila božja š t i r i v r s t i č n i h p o s k o č n i c. Gosp. zbiratelj je pripomnil, da je ta vrsta pesnic razširjena po vsem Koroškem, a zlasti da hrani celovška okolica najbogatejši zaklad tega drobiža. Po njegovem mnenji so te pesnice »jasen dokaz nemškega upliva, kajti poskočnice so pristna last južno-nemškega, izrecno bavarskega nemštva.« Akoravno ima g. zbiratelj v bistvu prav, vender malo preveč obsoja »štirivrstične«. Ali niso mnoge izmed njih le posamezni členi in kosci nekdanje obsežnejše pesni? In, ali ne izražajo one v kratkih, markantnih potezah v s e m i s l i? Preprost človek ne zna mislij svojih razplesti na dolgo, nego pové kratko, jedrnato, kar misli. Tudi ne utegne mnogo peti, nego mimogredé, na poti ali pod oknom odkrije svoje srce. Jaz mislim torej, da imajo

tudi štirivrstičnice svojo veljavo in da jih ni treba kar čez rame gledati. Pri tej priliki naj omenim, da koroška »Visoči so hribi, še viši gore« mnogo pametneje pòje, nego kranjska »Visoka je gora, še viši je klan'c«!

Vrednost Scheiniggove zbirke obstojí dalje še v tem, da nam podaje poleg dosedaj znanih snovij tudi nekaj novih, dosedaj še ne obče poznanih predmetov. Nova pesen je n. pr. »Zamorska kraljčina ga vabi« (str. 9.), »Moč ljubezni« (str. 23.), »Ljubček pride po prstan« (str. 33.), »Črez morje« (str. 47.), »Črna hudoba« (str. 76.) itd. Tudi ta-le motiv (str. 84.) je nov:

»Kralj Matjaž je ptico imel,
Kralj Matjaž je ptico imel,
Karkoli se je zgodilo,
Vse mu je povedala.«

Večina teh novih ali do sedaj še neznanih pesnij izvira iz Vrazove rokopisne zapuščine.

Grajati moramo g. zbiratelja, da ni raztolmačil nekaterih specifično koroških izrazov pod črto, ali pa da ni pridejal slovarčka menj razumljivih besedij na konci zbirke. Take besede so n. pr.: hirbart (str. 9.), gavje (12.), volšpateč landraršči (15.), falati (53.), žamer (63.), lesičice oprazene (66.), karet (176.), avbki (178.), faranče (216.), tracati (230.), brincel (245.), cicast (251.), hadrca, šahó, oblice drukati (318.), žlihta (330.), pavše (437.) itd.

Kakor se iz vsega vidi, smemo jako zadovoljni biti s to zbirko in moramo se g. Scheiniggu še posebej zahvaliti na njegovem trudapolnem delu. To delo ima toliko večjo vrednost, ker že toliko let zaman čakamo zbirke vseh národnih pesnij slovenskih in jo bomo bržkone še dolgo zaman čakali. S to zbirko pa je delo izdavatelju vsega našega národnega pesništva izdatno olajšano, ker bode imel zbirko petine vse slovenske zemlje že gotovo pred seboj. Gospodu zbiratelju Scheiniggu pa bomo svoje priznanje in hvaležnost svojo najbolje izkazali s tem, da prav pridno kupujemo »Pesni koroških Slovencev«.

S. R.

